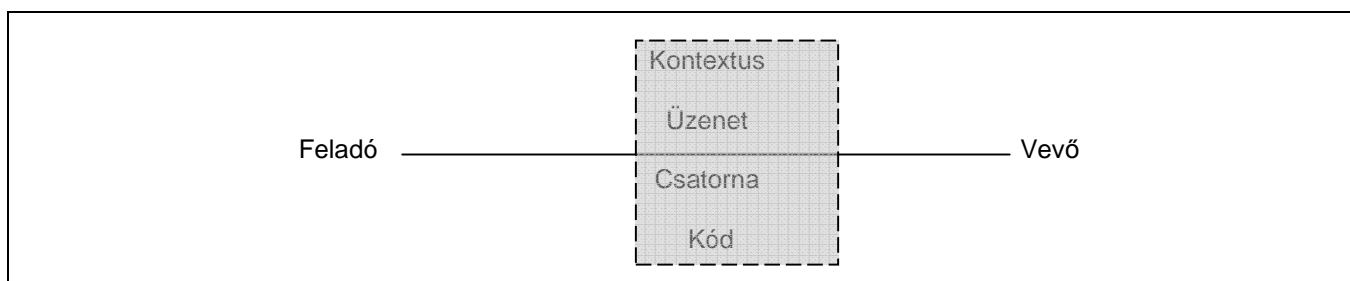

11. Interkulturális kommunikatív kompetencia

1., Interkulturális kommunikáció

- produktív – aktív részvétel
- receptív - pl. filmnézés, olvasás, rádióhallgatás
→ a befogadáshoz is szükség van interkulturális kompetenciára.
- Egyirányú: produktív (el kell tudni találni, hogyan lehet alkalmazkodni a befogadókhoz, hogy a leghatékonyabban értelmezzék, amit mondunk vagy írunk nekik.)
vagy receptív (ki kell találni/értelmezni kell az üzenet szándékolt jelentését)
- Kétirányú: produktív és receptív (könnyebb tisztázni a felmerülő félreértéseket)

Az interkulturális helyzetben lévő feladó és vevő a kommunikáció folyamatát és egymást egy további szűrőn át látja:

(Jakobson, 1960/1969 alapján)

Az interkulturális kommunikációt befolyásoló tényezők:

- **A nyelvtudás szintje**
- Az a **tudás**, amellyel a résztvevők saját és a másik kulturális háttéréről rendelkeznek,
- **A résztvevők hierarchikus viszonyai** (pl. a vendég és vendéglátó résztvevő szerepe),
- **A résztvevők közös tudásának és nézeteinek aránya** (A kevés közös pont egy kultúrán belül is jelenthet félreértéseket.)

2., Az interkulturális kommunikatív kompetencia modellje (Byram, 1997)

2.1., Interkulturális kommunikáció és az interkulturális beszélő

Úgy tartják, hogy a problémákat gyakran a nyelvi kompetencia hiánya okozza, és az idegennyelv-használókat művelt anyanyelvi nyelvhasználókhoz mérik. De mi az „anyanyelvi” kompetencia? Ez a fogalom nem használható. Valójában nincsenek normák, akkor pedig miért akarunk mégis egy normarendszert kreálni? Még a Közös Európai Referenciakeret (2002) sem kér anyanyelvi kompetenciát még a C2-es szinten sem.

→ Bevezetésre került az **“interkulturális beszélő”** fogalma. Ennek célja, hogy a kommunikációban résztvevőkre ne modelleket kényszerítsünk, hanem erősítsük azt a szándékot, hogy **áthidalják a kommunikációs és kulturális különbségeket és problémákat**, ezáltal pedig **sikeres kommunikátorrá váljanak**.

A kommunikáció sikere:

Hatékony információcsere + emberi kapcsolatok teremtése és fenntartása

Mindez attitűdöktől függ:

- felkészülés arra, hogy problémákat okozhat, ha egymás kultúráját nem ismerjük.
- annak elfogadása, hogy a kultúránkban/társadalmi csoportunkban általános érvényű értékeinket megkérdőjelezzük, kommunikációs partnereink kritizálják, ráadásul gyakran úgy, hogy ezt nem is veszik észre.
- annak elfogadása, hogy kultúránk reprezentánsának tartanak függetlenül attól, hogy mi magunk azonosulunk-e a saját kultúránkkal vagy sem.

Kérdések: Hogyan lehet hozzáállást tanulni vagy fejleszteni? Emlékszik egy esetre, amikor megtanult, vagy magáévá tett egy attitűdöt?

A tudás és a hozzáállás előfeltételei a sikeres kommunikációnak, de a kommunikáció folyamatát a készségek irányítják.

Készségek:

- értelmezés és összehasonlítás (a saját és a célkultúra elemeinek elemzése és összehasonlítása)
- felfedezés és interakció (e kettő lehet egymástól független, vagy összefüggő; felfedezés = tanulás, interakció = használat)

Kérdés: Emlékszik olyasvalamire, amire nem megtanították, hanem e készségeken keresztül tanult meg? Hogyan taníthatóak/tanulhatóak a készségek?

↓↓

Ha a kommunikáció sikere tudáson, hozzáálláson és készségeken múlik, akkor az interkulturális beszélőnek ezekkel kell rendelkeznie.

Attitűdök (önmagunk relativizálása, mások értékelése)

Tudás (önmagunk és mások ismerete – egyéni és csoport/társadalmi szinten, az interakcióhoz kapcsolódó tudás)

Az értelmezés és összehasonlítás készsége

A felfedezés és interakció készsége

2.2., Interkulturális kompetencia kommunikációs célok tükrében (Byram, 1997)

Attitűdök: *Kíváncsiság és nyitottság, hajlandóság arra, hogy 'felfüggeszük' más kultúrákkal kapcsolatos hitetlenségünket és saját kultúránkba vetett feltétlen hitünket.*

Célok:

- hajlandóság arra, hogy lehetőségeket keressünk a más milyenség megtapasztalására egy egyébként egyenlő felek közötti kapcsolatban; ez természetesen nem exotikus vagy profitot ígérő kapcsolatok keresését jelenti;
- érdeklődés ismerős és ismeretlen dolgok és jelenségek eddig ismeretlen értelmezése iránt saját kultúránkban és más kultúrákban;
- hajlandóság arra, hogy megkérdőjelezzünk értékeket és alapigazságokat a saját kultúránkban;
- nyitottság arra, hogy átéljük egy idegen kultúrához való alkalmazkodás különböző fázisait az azzal való interakció során egy a célkultúrában töltött időszak alatt;
- nyitottság arra, hogy kövessük a célkultúra verbális és nonverbális kommunikációjának konvencióit és rítusait kövessük

Tudás: *társadalmi csoportok és termékeiknek valamint szokásaiknak ismerete saját és partnerünk kultúrájában, emellett a társadalmi és egyéni kommunikáció folyamatainak ismerete.*

Célok (ismeretek a következőkről):

- a saját és a célkultúra közötti történelmi és kortárs kapcsolatok
- kapcsolatfelvétel módja más kultúrából származókkal, mediáló intézményekkel
- a különböző kultúrákból származó emberek közötti félreértések típusai és okai
- saját kultúránk nemzeti/kulturális emlékezete és ennek tükröződése a másik kultúrában
- a másik kultúra nemzeti/kulturális emlékezete és ennek tükröződése a saját kultúránkban
- saját országunk földrajzi jellemzői és ezek jelentősége más kultúrák szempontjából
- más országunk földrajzi jellemzői és ezek jelentősége a mi szempontunkból
- a társadalmi különbségtétel és ennek főbb jelei saját kultúránkban és más kultúrákban
- a mindennapi élet szempontjából lényeges intézmények és ezek percepciója saját kultúránkban és más kultúrákban
- a társas interakció folyamatai saját kultúránkban és más kultúrákban.

Értelmezési és összehasonlítási készségek: *Képesség arra, hogy egy más kultúra dokumentumait, eseményeit értelmezzük, és összehasonlítsuk a magunkéival.*

Célok (Képesség arra, hogy):

- egy dokumentumban vagy eseményben meglássuk az etnocentrikus megközelítéseket, és meg tudjuk magyarázni ezek okait;
- meglássuk a félreértést/félreérthetőséget egy interakcióban, és meg tudjuk magyarázni ezeket a helyzetben jelenlévő kulturális rendszerek összefüggésében;
- közvetíteni tudjunk jelenségek ellentmondásos értelmezésével kapcsolatban

A felfedezés és interakció készségei: *Kultúrákkal és kulturális gyakorlatokkal kapcsolatos ismeretszerzés képessége, és annak képessége, hogy a szükséges tudást, attitűdöket és készségeket megfelelően használjuk a kommunikáció során.*

Célok (Képesség arra, hogy):

- megfelelő kérdésekkel információt szerezzünk partnerünktől kultúrájának fontos fogalmairól, értékeiről, és az információ segítségével olyan magyarázatokat találjunk, mely az adott kultúra más jelenségeire is alkalmazható;
- meglássuk a kultúrán belüli és kultúrák közötti jelentős kapcsolatokat/utalásokat, és megértsük ezek jelentőségét és konnotációit;
- meglássuk a verbális és nonverbális kommunikációs folyamatok hasonlóságát és különbségét, és konkrét helyzetekben kommunikációs partnerünkkel megegyezünk ezek használatáról;
- megfelelően használjuk tudásunkat, attitűdjeinket és készségeinket más kultúrából származó partnerekkel folytatott kommunikáció során, úgy, hogy figyelembe vesszük mindkét fél meglévő ismereteit, és a kultúráik közötti különbségeket;
- felfedezzük országaink régi és mai kapcsolatait;
- megismerjük és használjuk azokat az intézményeket, melyek megkönnyítik egymás kultúrájának megismerését;
- készségeinket és attitűdjeinket használva közvetítsünk saját kultúránk és más kultúrák beszélői között.

Kritikai kulturális tudatosság/a közélet megismerése: *képesség arra, hogy saját kultúránk és más kultúrák értékrendjét, szokásait és termékeit meghatározott kritériumok alapján kritikusan értékeljük.*

Célok (Képesség arra, hogy):

- saját kultúránk és más kultúrák dokumentumaiban, eseményeiben meglássuk és értelmezzük az explicit és implicit értékeket;
- konkrét és explicit kritériumok alapján tudatosan és értékelően elemezzük egy kultúra dokumentumait, eseményeit;
- interkulturális helyzetekben tudatos szempontok alapján kommunikálunk és közvetítsünk, ismereteinket, attitűdjeinket és készségeinket felhasználva partnereinkkel megegyezünk a mindenki számára elfogadható kommunikáció módjáról.

Kérdés: Mit tudna még hozzátenni a listához?

Az interkulturális beszélő saját szempontjai alapján értékeli a megélt eseményeket, jelenségeket és az embereket, akikkel találkozik. Fontos, hogy nézeteit, benyomásait explicit módon kifejtse, mert a ki nem mondott vélemények és érzések előítéletek elmélyítéséhez és félreértésekhez vezethet.

3., Az interkulturális kommunikatív kompetencia a gyakorlatban

Az interkulturális kompetencia azt jelenti, hogy

- képesek vagyunk más országból, más kultúrából származó emberekkel idegen nyelven kommunikálni,
- oly módon, hogy a kommunikáció menetét úgy alakítjuk, hogy nekünk is és a többi résztvevőnek is megfelelő legyen.
- A másik kultúra ismeretét és az idegennyelvi kompetenciánkat össze tudjuk kapcsolni,
- és fel tudjuk arra használni, hogy tudatosan értelmezzük a nyelvi elemek különleges jelentéseit, a magukban hordozott értékeket és konnotációkat.

Seelye (1997):

Az emberi gondolkodást és viselkedést a következő tényezők határozzák meg:

- biokémiai meghatározottság (minden kultúrában állandó)
- fizikai környezet (kultúrán belül is változik)
- olyan értékek és vélemények, melyek közösek a kommunikációs helyzetben résztvevő emberekben (kultúrafüggő)

Egyéni viselkedési formát előfordulnak, de ezeket is genetikus örökség, körülmények és a szocializációs folyamat alakítják.

A kulturális viselkedés tanult viselkedés.

A nyelvi viselkedés a kulturális viselkedés egy fajtája.

3.1., A következő készségek és attitűdök segítenek az idegennyelv-használóknak a sikeres kommunikációban:

1. A tanulási- és az új befogadására való készség – az idegennyelv-használó szem előtt kell tartsa, hogy a saját megszokott gondolkodásának korlátai vannak, és ezek torzíthatják azt a módot, ahogy az új, eddig ismeretlen kultúrát érzékeli. Új tényeket, új jelentéseket, új gondolkodásmódot, új összefüggéseket kell tanulnia. Meg kell tanulnia önállóan tanulni, megfelelő forrásokat találni, és ezeket értékelni.

2. A kapcsolatteremtő készség – érdeklődés és motiváció

Kapcsolatok fenntartásában fontos a célkultúra teljesítményei iránti elismerés és nehézségeikkel való együttérzés. → pozitív hozzáállás

3. Az elemzési és értelmezési készség – az interkulturális beszélő értse meg a célkultúra rendszereinek és szokásainak működését → könnyebb alkalmazkodás az új kultúrához.

4. A nyelvi készség – felszíni és mögöttes jelentések megértése.

Feladat: Mondjon példát a fenti négy készség és attitűd megnyilvánulására saját nyelvhasználói élményei alapján.

3.2., Kulturális tudatosság

A kulturális tudatosság érzékenység a nyelvhasználatban és kommunikációban megnyilvánuló kulturálisan meghatározott viselkedés iránt. (Tomalin & Stempleski, 1993)

Az (inter)kulturális tudatosság annak a képessége, hogy kritikusan értelmezzük és értékeljük saját kultúránk és a célkultúra társadalmi szokásait, termékeit, a kommunikáció módjait és ennek alapján hozunk döntéseket arról, hogy milyen szerepet vállaljunk az interakcióban, például mennyire alkalmazkodunk partnerünk szokásaihoz, vagy éppen mennyire ragaszkodunk a sajátunkhoz. (Holló 2008:147)

A kulturális tudatosság segít az idegennyelv-használóknak abban, hogy:

- magabiztosabbá váljon.
- fejlessze tudását, hozzáállását és készségeit.
- felelősen és empatikusan értelmezze és értékelje a kommunikációs helyzetet és a kommunikációban résztvevőket.
- az interkulturális kommunikáció során aktív szerepet vállaljon az interakció alakításában.

(Holló 2008:148)

3.3., Tulajdonságok

A szükséges tudáson, attitűdön és készségeken kívül a következő tulajdonságok segítenek a sikeres interkulturális kommunikációban:

- tisztelet az emberek és kultúrák iránt
- empátia, rugalmasság, érdeklődés, kíváncsiság, nyitottság, motiváció
- jó bizonytalanságtűrés
- képesség/hajlandóság a késleltetett ítéletalkotásra
- humorérzék

(Fantini 2000:28)

Hivatkozások:

- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Fantini, A. E. (2000). A central concern: Developing intercultural competence. In: *SIT Occasional Papers Series (1)*, 25–42. Brattleboro VT: School for International Training.
- Közös európai referenciakeret: *nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés* (2002). Pilisborosjenő: Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ Kht.
(angolul): *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. (2001). Council for Cultural Co-operation, Educational Committee, Modern Languages Division, Strasbourg, Cambridge University Press, Cambridge.
- Jakobson, R. (1960). Linguistics and Poetics. In: Sebeok, T. A. (Ed.). *Style in Language*. (350–377). Cambridge MA: MIT Press. (magyarul 1969). Nyelvészet és poétika. In: Szépe Gy. (Ed.). *Hang – Jel – Vers*. (211–259). Budapest: Gondolat.
- Holló, D. (2008). *Értsünk szót. Kultúra, nyelvhasználat, nyelvtanítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Seelye, N. (1997). Cultural Goals for Achieving Intercultural Communicative Competence. Fantini, A.E. (ed.). *New Ways in Teaching Culture*. Alexandria V.A.: TESOL
- Tomalin, B. & Stempleski, S. (1993). *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.

Kötelező olvasmány:

- Falkné Bánó Klára (2008). *Kultúraközi kommunikáció – az interkulturális menedzsment aspektusai*. Budapest: Perfekt. (III. Magyarországi kutatási eredmények/1-4)
- Holló, D. (2008). *Értsünk szót. Kultúra, nyelvhasználat, nyelvtanítás*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 9. fejezet: Interkulturális kommunikáció.